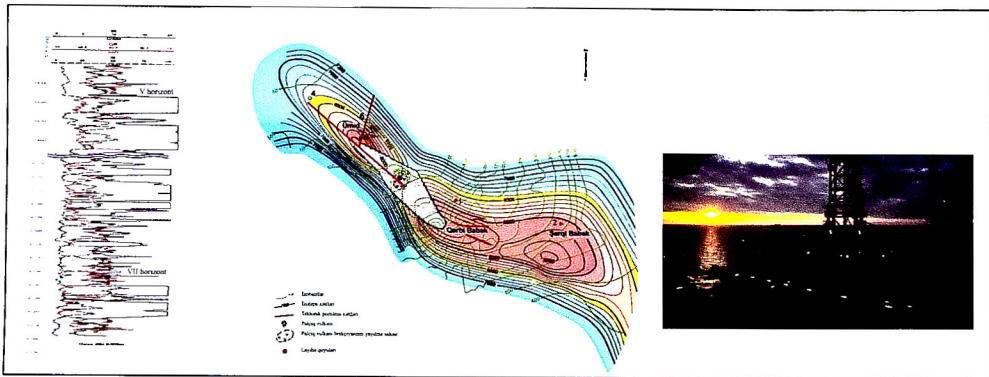

Artıq 27-ci dəfədir ki, biz hər il olduğu kimi Bakıda Xəzər Neft və Qaz sərgi-konfransına toplaşırıq. Onu da xatırladım ki, son iki ildə pandemiya ilə bağlı "Xəzər neft və qaz" sərgi-konfransı keçirilməyib. Burada biz təmsil etdiyimiz sənaye sahəsinin bu gün və gələcəyi barəsində fikirlərimizi bölüşür, neftin və qazın kəşfiyyatı, quyuların qazılması, hasilatı, nəqli və emalındakı problemləri müzakirə edirik, SOCAR-ın da iştirak etdiyi qlobal layihələrin enerji təhlükəsizliyi işinə gətirdiyi yeniliklərlə və əlbəttə ki, bir-birimizin nailiyyətləri ilə tanış oluruq.

Son 29 ildə keçdiyimiz yola, gördüyümüz işlərə və əldə etdiyimiz nailiyyətlərə nəzər salanda Xəzər neft və qaz sərgi - konfransının həm bizim üçün, həm də güman edirəm ki, sizin üçün əhəmiyyətini əyani şəkildə görürük. Bunun ən böyük əhəmiyyəti ondadır ki, bu konfrans dünyada neft və qaz işi ilə məşğul olan insanları bir yere toplayır, onları görüşdürür, onların arasında ünsiyyət yaradır, peşəkar söhbətlər üçün meydan açır. Bilirsiniz, biri var ki, bir-birimizlə biz qəzetlər, jurnallar və internet vasitəsilə tanış olaq, biri də var ki, üz-üzə əyləşib fikirlərimizi bölüşək, bir-birimizə işimizdən-gücümüzədən danışaq. Bunlar ayrı-ayrı şeylərdir və hesab edirəm ki, təmsil etdiyimiz ölkələrdə iqtisadiyyatın neft-qaz sektorunun ötən 29 ildəki inkişafında bizim bu cür görüşlərimizin böyük rolu olub. Bir-birimizdən biz çox şey öyrənmişik. Əməkdaşlığımızı genişləndirmişik. Bu müddətdə Bakıda neft və qaz sahəsində nə qədər yeni müqavilə imzalanıb, nə qədər layihəyə həyat vəsiqəsi verilib. Mən hələ yeni texnika və texnologiyaların mübadiləsini demirəm. Bu müddətdə dünya dənizlərində və quruda tətbiq edilən müasir texnika və texnologiyaların əksəriyyətinin neft hasil edən ölkələrə yolu məhz bizim bu sərgi-konfransdan başlanıb və bizə böyük uğurlar qazandırılıb.

İndi isə icazənilə dediklərimin davamı kimi sizə son vaxtlar SOCAR-ın yenilikləri barəsində qısa məlumat vermək istəyirəm.

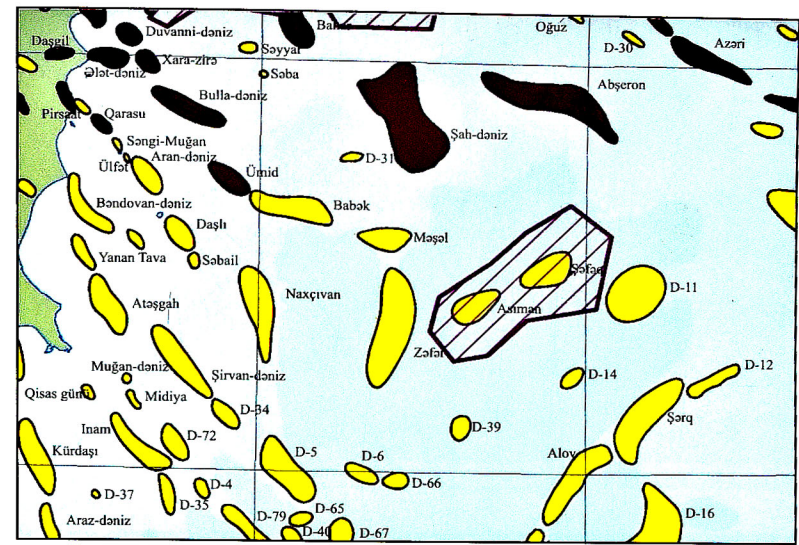
Azərbaycan neftçiləri üçün əlamətdar hadisələrdən biri 18 iyul 2021-ci il tarixində "Ümid" qaz yatağında yerləşən 1 nömrəli özlükdən qazılmış U-18 nömrəli istismar quyusunun 6120 metr dərinlikdə qazma işlərinin başa çatdırılmasıdır. Quyuda Məhsuldar Qatın (MQ) V və VII horizontu açılmışdır. 18 avqust 2021-ci il tarixində VII horizont 5955–6080 metr intervalında perforasiya olunmuşdur. Quyunun ümumi potensialı gündəlik 3–3.3 mln. m³ qaz və 550–600 ton kondensat kimi qiymətləndirilir (şəkil 1).

Şəkil 1. "Ümid" yatağı

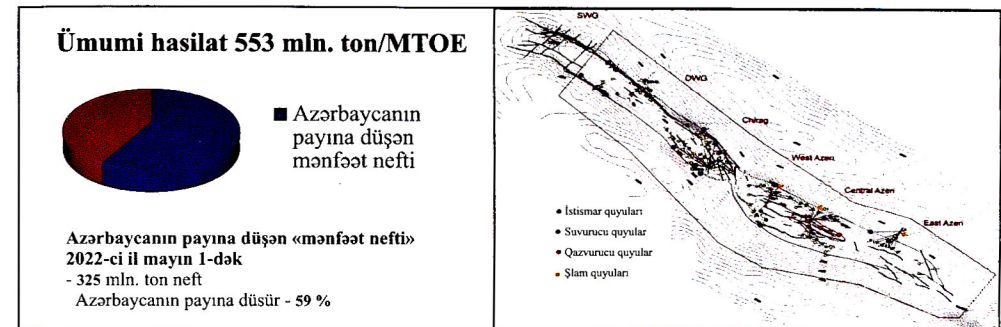
2020-ci ilin yanvar ayında Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorunda yerləşən "Şəfəq-Asiman" blokunda Heydər Əliyev adına yarımdalma qazma qurğusu vasitəsilə ilk kəşfiyyat quyusunun qazılmasına başlanılmışdır. 2021-ci ilin mart ayında quyuda 7189 metr dərinlikdə qazma işləri tamamlanmış, kompleks tədqiqat işləri aparılmış və "Fasilə" lay dəstəsinin ilkin qaz-kondensat ehtiyatları aşkar edilmişdir. Bununla da, yataqda birinci kəşfiyyat quyusunun qazılması uğurla tamamlanmışdır. Eyni zamanda yatağın ehtiyatlarını tam şəkildə müəyyən etmək məqsədi ilə strukturun tağı istiqamətində əlavə bir qiymətləndirici yan lülənin qazılması üçün müvafiq texniki layihələndirmə aparılacaqdır (şəkil 2).

Hazırda Respublikada hasil edilən neftin və qazın əsas hissəsi "Azəri-Çıraq-Günəşli" və "Şahdəniz"

Şəkil 2. "Şəfəq-Asiman" bloku

yataqları hesabına əldə edilir. Azəri, Çıraq, Günəşli yatağının dərinisulu hissəsindən 137 quyuyu ilə orta gündəlik 59 min ton neft və 40 mln. m³ qaz hasil edilir. İşlənmənin əvvəlindən "Azəri-Çıraq-Günəşli" yataqlarından 553 mln. ton neft və 194 mlrd. m³ qaz hasil edilmişdir (şəkil 3).

Şəkil 3. "Azəri-Çıraq-Günəşli" yataqları

Artıq 23-cü ildir ki, "Azəri-Çıraq-Günəşli" yataqları layihəsinin iştirakçıları "mənfəət nefti"ndən gəlir əldə edirlər. 2022-ci ilin may ayında dünya bazarlarında Azərbaycanın payına düşən 325 mln. ton AÇG "mənfəət nefti" satılıb ki, bu da ümumi çıxarılan 553 mln. ton neftin 59 %-ni təşkil edir. Axırıncı illərdə Azərbaycanın "mənfəət nefti" 70 %-dən çox olmuşdur.

Azərbaycan nefti Avropaya və dünya bazarlarına 1997-ci ildən "Şimal istiqaməti" (Bakı-Novorossiysk), 1999-cu ildən "Qərb marşrutu" (Bakı-Supsa) ilə çıxarıldısa, artıq 2006-cı ilin mayından Heydər Əliyev adına unikal Bakı-Tbilisi-Ceyhan əsas ixrac neft kəməri ilə də çıxarılmaya başladı.

2022-ci il may ayının 1-dək dünya bazarlarına 628 mln. ton Azərbaycan nefti çıxarıılıb ki, bunun da 458 mln. tonu Bakı-Tbilisi-Ceyhan kəməri ilə nəql edilib (şəkil 4).

Məlumdur ki, "Əsrin müqaviləsi" 30 il müddətinə imzalanmışdı və 2024-cü ildə sona yetməli idi. Lakin 2017-ci il sentyabr ayının 14-də Heydər Əliyev Mərkəzində imzalanmış yeni kontrakt "Əsrin müqaviləsi"nin ömrünü 2050-ci ilədək uzatdı. Prezident İlham Əliyev bu münasibətlə keçirilən mərasimdəki nitqində "Əsrin müqaviləsi" çərçivəsində görülmüş işləri yüksək qiymətləndirdi, yeni müqavilənin şərtlərindən danışdı (şəkil 5).

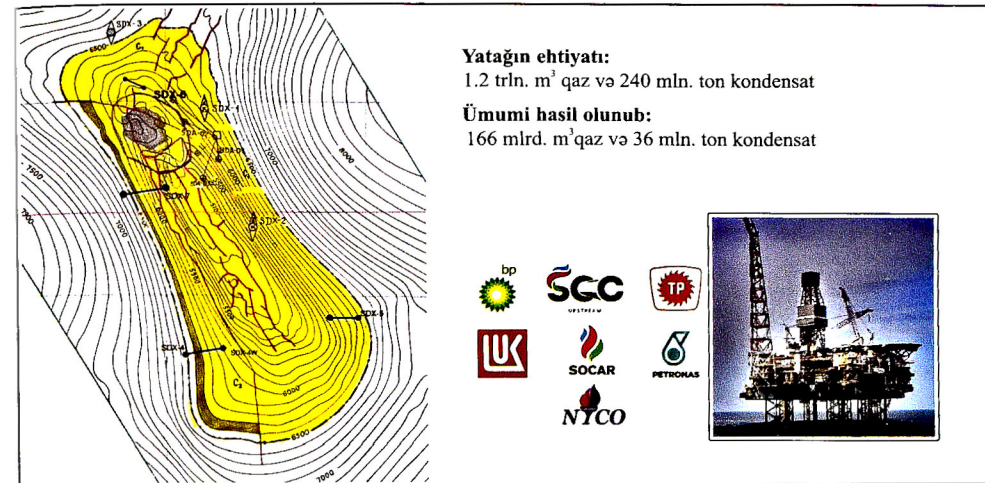
2006
Bakı-Tbilisi-Ceyhan (BTC)

Uzunluğu– 1769 km

Gücü– ildə 50 mln. ton

2022-ci il mayın 1-dək dünya bazarlarına 628 mln. ton neft çıxarılmışdır, 458 mln. ton BTC kəməri ilə

Şəkil 4. Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft kəməri

Yatağın ehtiyatı:
1.2 trln. m³ qaz və 240 mln. ton kondensat

Ümumi hasil olunub:
166 mlrd. m³ qaz və 36 mln. ton kondensat

Şəkil 6. "Şahdəniz" yatağı

Şəkil 5. AÇG Yeni müqaviləsinin imzalanması mərasimi

Yeni müqavilədə Azərbaycan üçün olduqca sərfəli şərtlər müəyyən edilib. Mənfəət karbohidrogenlərinin bölgüsü bu gündəki mövcud olan nisbətə qalır. Yəni Azərbaycana 75 %, podratçı tərəflərə 25 %. Podratçı qismində çıxış edən Azərbaycan AÇG şirkətinin mövcud layihə üzrə payı 11.6 %-dən 25 %-ə, yəni 2 dəfədən də çox artırılır. Müqavilə çərçivəsində yataqlardan hasil edilən səmt qazı əvvəlki bütünlüklə Azərbaycana qalacaq. Müqavilə çərçivəsində tərəfdəş şirkətlər Azərbaycan hökumətinə 3.6 mlrd. dollar həcmində bonus ödəyəcəklər (şəkil 6).

2050-ci ilədək AÇG-dən daha 500 mln. tona qədər neft hasil ediləcək.

Bu vaxta qədər AÇG-yə 43 mlrd. dollardan çox sərmayə qoyulub, bundan sonra da bir o qədər sərmayə qoyulacaq.

"Əsrin müqaviləsi" Azərbaycanı dünyaya yenidən neft ölkəsi kimi tanıtdısa, 1999-cu ilin iyununda ehtiyatları bu günə 1.2 trln. m³ qazdan və 240 mln. ton kondensatdan ibarət olan nəhəng "Şahdəniz" yatağının kəşf edilməsi və "Şahdəniz" qaz layihəsinin müvəffəqiyyətlə həyata keçirilməsi Azərbaycanı dünyaya böyük miqdarda qaz ixrac edən bir ölkə kimi tanıtdırdı.

İşlənmənin əvvəlindən "Şahdəniz" yatağından 166 mlrd. m³ qaz və 36 mln. ton kondensat hasil edilib. Bu müddətdə Azərbaycan qaz idxal edən ölkədən qaz ixrac edən ölkəyə çevrilib.

2018-ci il iyunun 12-də isə Türkiyənin Əskişəhər şəhərində Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin, Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın, Ukrayna, Serbiya, Şimali Kipr respublikaları rəhbərlərinin iştirakı ilə Cənub Qaz Dəhlizinin 2000 kilometrlik hissəsinin – TANAP adı ilə məşhur olan Trans-Anadolu Təbii Qaz Boru Kəmərinin təntənəli açılışı oldu. Beləliklə də Ulu Öndər cənab Heydər Əliyevin üçüncü şah əsəri olan "Şahdəniz" yatağından ixrac edilən qazın Cənubi Qafqaz ixrac qaz boru kəməri və TANAP vasitəsilə Türkiyəyə nəqlinə başlandı (şəkil 7).

Şəkil 7. TANAP layihəsinin açılış mərasimi

Bu gündəki Türkiyəyə TANAP-la 16 mlrd. m³ "Şahdəniz" qazı nəql edilib.

31 Dekabr 2020-ci ildən TAP vasitəsilə Şahdəniz qazının Avropaya nəqlinə başlanıldı. İndiyə qədər 11.3 mlrd. m³ qaz nəql edilmişdir ki, bunun da 9.7 mlrd. yaxın İtaliyaya, 1.3 mlrd. Yunanıstana və 0.3 mlrd. isə Bolqarıstana nəql edilmişdir (01 May 2022-ci il tarixinə olan məlumata əsasən).

SOCAR-ın elmi potensialının cəmləşdiyi “Neftqazəlimtədqiqatlayihə” İnstitutu tərəfindən işlənmiş yeni texnika və texnologiyalar Azərbaycanın neft-qaz mədənlərində müvəffəqiyyətlə tətbiq olunur. İşləmələrinin tətbiqi nəticəsində hər il əlavə olaraq 40 min tona yaxın neft ekvivalentində neft-qaz hasil olunur.

İnstitut tərəfindən işlənilmiş və patentləşdirilmiş neft-qaz hasilatı üçün geniş spektrə malik kimyəvi reagentlər, quyu avadanlıqları, quyuların cari və əsaslı təmiri üçün alət və avadanlıqlar işlənilərək uğurla mədənlərdə tətbiq edilir. Bununla bərabər, layın neftvermə əmsalını artıran və quyudibi zonasının işlənməsi üçün müasir texnologiyalar neft və qaz hasilatının stabiləşdirilməsini təmin edir.

Quyu avadanlığının işlənməsi sahəsində institut tərəfindən qazmadan qurtaran quyular üçün quyudibi məftilli süzgəc, quyuların ştanqlı quyu nasosu ilə istismar üsullarına aid olan xətti ştanqlı dərinlik nasos, quyuların udulmasız mənimənilməsinə imkan verən şırnaqlı nasoslar; yan lülələr qazılmış quyularda pəncərədən keçid hissənin hermetikləşdirilməsi üçün avadanlıq dəsti; istismarda olan qum təzahürlü quyularda yeni konstruksiyalı süzgəc kompleksi və s. kimi avadanlıqlar işlənilərək “Azneft” İB-nin quyularında geniş tətbiq olunmuş və hal-hazırda da istifadə olunmaqdadır.

Neftqazçıxarma sənayesində deemuqatorların, parafinçökmə inhibitorlarının və hidrogen sulfidin neytrallaşması üçün yeni tərkiblərin işlənilib hazırlanması, tədqiqi və tətbiqi əsas prioritet istiqamətlərdən biridir. İnstitutun bu sahədə bir çox işləmələri vardır.

Son dövrlərdə sənayenin müxtəlif sahələrində müvəffəqiyyətlə tətbiq edilən karbon nanoboruların neft sənayesində istifadəsinin prioritetliyi nəzərə alınaraq, SOCAR-da ilk dəfə çoxlaylı karbon nanoboruların alınması texnologiyası işlənmiş və bunun əsasında müvafiq istehsal qurğusu hazırlanıb istifadəyə verilmişdir.

Neft sənayesi üçün yeni nəsil nanotexnologiyaların yaradılması, bu sahədə müasir dünya təcrübəsinin mənimənilməsi üçün dünyanın bir sıra qabaqcıl universitet və elmi mərkəzləri ilə əlaqələr və işbirliyi qurulmuşdur.

Azərbaycanda neft, qaz və neft-kimya sənayesi ilə əlaqədar elmi araşdırmaları inkişaf etdirmək məqsədilə SOCAR-la Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası və Azərbaycan Milli Aviasiya Akademiyası arasında Anlaşma Memorandumları imzalanmış, müvafiq olaraq “SOCAR-ın Elm Fondu” və “SOCAR-ın Elmi Tərəqqi Fondu” yaradılmışdır.

SOCAR-ın Elm Fondunun indiyədək 6 layihə müsabiqəsi keçirilmişdir. Bu müsabiqələrə ümumilikdə 496 layihə təqdim olunmuş, onlardan 184 layihə qalib olmuşdur ki, bunlar üçün də SOCAR tərəfindən 16.5 mln. manat vəsait ayrılmışdır.

2021-ci ildə SOCAR-ın Elm Fondu tərəfindən maliyyələşdirilməsinə 2.5 mln. manat Qrant vəsaiti nəzərdə tutulan 25 qalib layihə hazırda icra edilməkdədir.

Elmi-Tərəqqi Fondunun indiyədək 5 layihə müsabiqəsi keçirilmişdir. Bu müsabiqələrə ümumilikdə 135 layihə təqdim olunmuşdur və bunlardan qalib olmuş 78 layihə üçün SOCAR tərəfindən 13.5 mln. manat vəsait ayrılmışdır.

2021-ci ildə SOCAR-ın Elmi Tərəqqi Fondu tərəfindən maliyyələşdirilməsinə 2.5 mln. manat Qrant vəsaiti nəzərdə tutulan qalib 16 layihə hazırda icra edilir. Hər iki qrant çərçivəsində 80-ə qədər məqalə jurnallarda dərc olunmuşdur.

Bu gün Azərbaycan dünyada iqtisadi, sosial və digər layihələrin uğurla həyata keçirilməsində nümunəvi və region ölkələri arasında lider, qlobal enerji layihələrinin vətəni, yüksək mədəniyyət və böyük idman mərkəzlərindən biri kimi tanınır. Ulu öndərimiz Heydər Əliyevin ağıllı və uzaqqöran daxili və xarici siyasətinin icrasının davamçısı kimi, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev Respublikamızı inamla idarə edərək, Azərbaycanı dünyanın sürətlə inkişaf edən ən nüfuzlu ölkələri sırasına çıxararaq, kiçik bir ölkəni böyük söz sahibinə çevirmişdir.

Xoşbəxt Yusifzadə,
Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkətinin birinci vitse-prezidenti,
Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının akademiki